

A

184

XVI.

H. K. B. XIX, e. 24.

**BREVIS CON
FESSIO DE SACRA COENA DO
MINI ECCLESIARVM SAXONICARVM
& coniunctarum in Transyluania:
Anno 1561.**

**VNA CVM IVDICIO QVATVOR ACADEMI
arum Germaniae super eadem controuersia.**

PSAL. CXIX.

*Seruus tuus sum ego: da mihi intellectum, ut sciam
testimonia tua.*

*Fars Bibl
Cibin.*

**CVM GRATIA ET PRIVILEGIO
Serenissimi principis nostri, electi Regis
Hungariae, &c.**

M. D. LXIII.

VIII. M. i.

VIII M i

A. O. A.

ne & confortat cor vestrum & sperate in DOMINO.

MATTHIAS HEBLER; PASTOR
ECCLESIAE CIBINIENSIS, OMNIBVS
pjs lectoribus S. P. D.

E Tsi magnae fuerunt difficultates inde ab initio mundi,
quae Ecclesiam Dei duriter exercuerunt: tamen &
vox Diuina praedixit, & experientia testatur, per firemam
mundi senesciam sequi alidiorem futuram, & Diabolum ra-
biosius grassaturum, quam superioribus temporibus.
Contribuit Sathan permittente Deo, intra paucos annos,
per varias haereses, fere omnes articulos fidei Christianae,
qui his contradictionibus, velut aurum igne, purgati &
illustrati sunt. Nunc controuersia de venerabili Coena Do-
mini orbem Christianum excutit. Quid alibi turbarum
sit, praetereo: nostras intestinas calamitates vero gemitu de-
ploro. Vix dum reliquae Ecclesiarum Hungaricarum
ex erroribus Papisticis respirauerant: ecce novam & hor-
rendam tragediam de Testamento Filij Dei mouent qui-
dam vereiginosi spiritus: quorum opinio & si rationi hu-
manae plausibilis videtur, ideoque celeriter velut incendium
grassatur: tamen tantam colluuiem malorum secum tra-
hit, vt sola vniuersam religionem Christianam deletura vi-
deatur, nisi Dominus obstiterit. Manifeste enim defen-
sores illius adimunt Filio Dei laudem veritatis & omnipo-
tentiae, dum contendunt, Dei virtute effici non posse, vt
corpus Christi simul in caelo sit atque in terris substantiali-
ter, cum tamen sacra scriptura hanc consolationem tan-
quam summam nobis proferat, Deum esse super omnia,
et plus quam petimus aut intelligimus, facere posse, sicut et
vox Angeli testatur: Non est impossibile apud Deum
omne verbum. Stante itaque hac opinione Sacramentario-
rum, concidet articulus: Credo in Deum Patrem omni-
A 2 potentem,

potentem, Item, diuinitas & omnipotentia Christi, atq;
tandem non magno negotio religio Christiana cum blas-
phemijs Turcicis & Iudaicis conciliabitur.

Et si autem aduersarij negent hic esse disputationem de
omnipotentia Christi, vident nimirum, quod, si hæc ipso-
rum prophanitas populo ostendatur, omnes boni ericrem
ipforum sint abominaturi: tamen si quis omnia illorum ar-
gumenta de proprietatibus humanæ naturæ & ascensione
in cœlum expendere, videbit in illis nihil aliud quærri, nisi
vt omnipotentia Christi quibusdam limitibus circumscri-
batur, sicut quidam ex eis in scriptis suis fatentur, contro-
uersiam hanc esse de Dei omnipotentia, & Angeli dictum
mirabiliter limitare conantur, idq; exemplis ostendere vo-
lunt. Considerent hæc pij, & hinc iudicent, quo spiri-
tu defensores huius opinionis agitentur, an non vniuersam
religionem, atq; adeo filium Dei ludibrio habeant. Si enim
veritas & omnipotentia Christo detrahitur, iam totum
fundamentum fidei nostræ, consolationis & inuocationis
sublatum, deniq; de æterna nostra salute actum & despera-
tum est. Verum omitto hæc, ne uidear priuato morbo
animi malum hoc odiosius exagitare. Viuit Christus
cuius negotium agitur, qui, cum sit Dominus etiam ini-
micorum suorum, veritatem verbi sui potenter tuebitur.

Nunc consilium huius editionis breuiter ostendo: Non
mirum est errorem istum propter ingratitude & con-
temptum Euangelij apud nos, Deo permittente, sparsum
esse. Cæterum multorum hominum oscitantia (ne quid
grauius dicam) miseranda potius quam miranda est, quod
a manifestis verbis Filij Dei, & recepta Ecclesiæ senten-
tia ad somna rationis humanæ defecerint. Pro quo incre-
mento erroris, gratia (qualem meriti sunt) debetur quibusdam impostoribus verius quam Pastoribus Ecclesia-
rum

rum, qui cum ipsi venenum hoc hausissent, postea nouam hanc & supercoelestem sapientiam in omnes partes, literis ad amicos ea de re datis, disseminauerunt, infarcientes mendacia non pauca, opinionem hanc in Academia Vuitebergensi, cuius merito maxima est authoritas, & alibi per Germaniam approbatam esse. His ipsorum literis & scriptis euulgatis animi multorum lauciati & seducti sunt. Creuit malum hoc agitatione quotidiana, prout error secundus est, & in tantam, sicut videmus, amplitudinem se diffudit.

Gliscentibus itaque dissidijs non solum inter Ecclesiasticos sed & Politicos, decreuit Princeps noster Clementissimus ad supplicationem trium nationum Transyluaniae, ut Ministri Ecclesiarum vtriusque partis publicani sententiarum collationem instituerent, si forte hoc remedio intestina odia consopiri, & animi opinionum diuersitate distracti, in viam salutis reduci possent. Cum autem ex illis verborum fragoribus & digladiationibus nihil minus consequeretur quam optatam concordiam, placuit Clementissimo Principi nostro, vt confessio vtriusque partis de Coena Domini diiudicanda transmitteretur in Academias certas, quas & Maestas eius nominatim expressit. Ibidemque doctissimis viris Sacrae Theologiae professoribus ad regulam verbi Dei examinanda offerretur, vt tandem ipsorum iudicio controversia hac fieret & cadat, quo conscientiae piorum in verbo Dei tandem acquiescere possint. Extrulimus itaque in hanc difficilem & periculosam legationem viros pios & honestos, per quos sententiam Sacramentariorum ita vti est impressa ab ipsis, & propositiones ipsorum de Coena Domini bona fide exhibuimus: Ceterum & nostram breuem & simplicissimam, qua in fronte libelli huius posita est.

Lectis itaq; et examinatis vtriusq; partis assertionibus, iudicium ex verbo Dei tulerunt istud ipsum, quod nunc ex voluntate clementissimi Principis nostri edimus, & omnibus legendum communicamus, iisdem plane verbis, quibus ad nos transmissum est, sicut ipsum *αὐτοῦ παρῶς*, quod apud nos extat, abunde testabitur.

Quamuis autem scio, non defuturos, quibus consilium huius editionis displicebit, tamen testimonio bonæ conscientiae me consolor, quod spero voluntatem meam Deo probari. Non cupio dissidia maiora accendere: imò Deum oro assidue, vt hæc quæ mota sunt compescat, et corda nostra ad salutarem pacem inclinet. Hunc vnum fructum quero, vt aliquid opis aut consilij fluctuantibus multorum conscientijs afferre, easq; in vera sententia confirmare possim, Vult enim Deus, vt imbecilles in fide doctrina & commonefactione firmiter erudiantur, & errantes (si tamen sanabiles sunt) in viam reducantur.

In hac vero delira mundi senectia præcipue prodest extare iudicia præstantium virorum de cœna Domini, non solum propter præsentis abusus Papistarum & errorem Sacramentariorum, sed ad cauendos etiam erroneos spiritus, qui futuris temporibus superuenire possunt. Nondum enim mortuus est mendax ille & homicida, sed assidue circuit quærens occasionem, vt *zizania* spargat in agrum Domini, &c.

Oro autem omnes pios, ut ista legant sepositis affectibus, quibus animi interdum præoccupati minus dextre iudicare possunt: timeant etiam Deum, & dent laudem nomini ipsius, quoniam venit hora iudicij eius.

Nobis hoc satis est, quod quisquis erit euentus, nos Dei beneficio nobis optimè conscientij futuri sumus: nostrum enim officium pro mediocritate nostra secimus in veris sententijs

ce
m
ri
ca

H
F
E

A
lamit
ret, E
mum
politi
tur, n
confid
tas qu
confol
necta
ros ag

uentijs defendendis & falsis confutandis, neq; committimus, vt aliquis nostra potius quam sua culpa perierit.

Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum precari non desino, vt praestigias Diaboli reprimat, suamq; veritatem in nobis confirmet. AMEN.

BREVIS CON

FESSIO DE COENA DOMINI

ECCLESiarVM SAXONICARVM ET
coniunctarum in Transylvania, exhibita in

Academjs, Anno Domini, 1561.

AGnoscimus & grata mente praedicamus ingens beneficium Dei, quod ex immensa misericordia in hac calamitosa patria nostra, quae Turcarum saucibus ferè inhaeret, Ecclesiam sibi colligat per vocem Euangelij & legitimum vsum Sacramentorum eamq; in tantis ruinis rerum politicarum clementer conseruet: Quae etsi variè infestatur, non solum armis Turcicis, sed etiam insidijs Sathanae, confidimus tamen in Domino Iesu, aduersus eam ne peritas quidem inferorum praeualituras, sicut dulcissimè eam consolatur per prophetam, se gestaturum Ecclesiam in senectia & ad canos vsq;, & collecturum sicut pastor teneros agnos in sinu gerit.

His pro-

His promissionibus confirmati, etiam praesentes difficul-
tates & labores, forti animo perferimus, nec adeo moue-
mur furiosis clamoribus Sacramentariorum, qui in his
partibus nuper excitati, Ecclesiarum nostrarum piam &
sanctam concordiam turbare coeperunt, ut animos & dy-
peum abiecerimus, etsi insania eorum eousque processerit,
ut in plerisque locis non solum vulgi animos, sed etiam pri-
matum mirabiliter lauciant. Parcat illis Deus, & indat
aliquando sanio rem mentem, ut argutis rationis humanae
positis, verbo Dei denovo adhaerant & in eodem sim-
pliciter acquiescant.

Cum autem haecenus satis acerbae utrinque concertatio-
nes fuerint, nosque quantum potuimus, ab Ecclesijs nostris
errorem illorum depulerimus, nec quicquam tamen apud ob-
stinatos istos hypocritas effecerimus, cogimur tandem
extrema necessitate, ut Ecclesijs nostris consulamus, ac
praesentem concordiam, quae haecenus Dei beneficio inter
nos fuit, tueamur: Qua quidem in re nobis non defuit pi-
um & sanctum studium Illustrissimi & Clementissimi
Principis nostri, qui ut finem aliquando rixis imponeret,
placide annuit, ut conscripta summa doctrinae de Coena
Domini mittatur ad certas Ecclesias atque Academias Ger-
maniae, atque inde iudicium super utriusque partis assertionem
petatur. Huic igitur pio animo Serenissimi Principis no-
stri summa, qua decet, reuerentia obtemperare volumus,
& hoc breui scripto summarim comprehendere, quid Ec-
clesijs nostris in Transyluania iam aliquot annos proposue-
rimus, & nunc Dei beneficio proponamus de sacra coena
Domini: Quam quidem confessionem non dubitamus
consentire verae doctrinae vestrarum Ecclesiarum, cum in-
genue agnoscamus, nihil in nobis esse, quod non vestris
pijs & paternis institutionibus, & in primis scriptis reueren-
di patris

di patris Lutheri & praeceptoris charissimi Philippi Melan-
thonis acceptum ferri debeat.

Hanc autem confessionem communi nomine Ecclesia-
rum tam Saxonicarum quam Hungaricarum, quae ijs in
vera sententia coniunctae sunt in Transylvania, exhibe-
mus, ac reuerenter petimus à vestris pietatibus, vt prop-
ter gloriam Filij Dei ac summam Ecclesiarum necessitatem
difficultatibus nostris vestro grauissimo iudicio & piissi-
mo consilio succurratis, qua quidem in re, non tam Princi-
pi nostro Serenissimo & nobis, quam Filio Dei sacrifici-
um gratissimum praestabitis, qui & laborum vestrorum
mercedem condignam suo tempore largiturus est.

Ac primum fatemur Coenam Domini esse actionem
sacram, à Christo in vltima coena institutam, in qua post
integram verborum recitationem, nobis cum pane & vi-
no, verè & substantialiter exhibet suum corpus edendum
& sanguinem bibendum, in eum finem, vt in nobis exus-
citeet memoriam salutiferae suae passionis, fidemq; accendat,
qua certo statuamus illum velle nobis vniri, peccata remit-
tere, & ad aeternam vitam resuscitare.

Hanc definitionem, quia ex verbis filij Dei desumpta
est, non iudicamus merito posse improbari, nihilominus ta-
men, ne cuiquam aniam cauillandi praebemus, eam clari-
us explicabimus.

Diuerfa sunt vocabula huius sacratissimae actionis, ab
Ecclesia primitiua vsurpata, quae aut à causa efficiente,
aut materiali, aut formali, aut finali denominatione habent.

Latina Ecclesia appellat eam mensam Domini, eo quod
Dominus auspicatorum mortem suam, vna cum Discipu-

lis mensae assidens, hoc suum testamentum condidit, distribuens corpus & sanguinem cum pane & vino: Graeca Ecclesia nominat *κοινωνία*, à causa materiali: Ideo enim communicatio dicitur, quia sibi communicantur nobis ea bona, quae Filius Dei promittit, sicut & Paulus 1. Corinthio: 10 inquit: Panis, quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est? *Σβραξίη* quoque vocant à causa formali, quod in congressu publico & honesto Ecclesiae Dei administraretur. *Εὐχαριστία* etiam nominant à causa finali: Requirit enim Filius Dei, ut in hac sacra actione reuocemus in memoriam illius mortem, & beneficia per eam nobis collata grata mente recolamus. Sed de hac diuersitate vocabulorum nullas mouemus *λογομαχίας*, neque enim res est magni momenti, quo nomine hanc sacram Coenam vocemus, modo institutionem Filij Dei & verum usum retineamus.

Deinde non arbitramur quoniam hoc negare, quod filius Dei autor sit huius Sacramenti, cum tres Euangelistae & Diuus Paulus hoc manifestè exprimant. Quod quidem scitu necessarium est, hanc ob causam, ne sibi quisquam usurpet eam potestatem, aliquid mutandi in Testamento Christi, sicut Paulus ad Galat. 3. inquit, Tamen hominis testamentum confirmatum nemo rescindit aut superordinat, etc. Manifestum est ergo, eos esse violatores testamenti Christi, qui alteram partem Coenae laicis ponendam prohibuerunt. Quapropter, ne simul cum eis institutionem Christi violemus, eorum dogma, tanquam contrarium verbis Christi, rejicimus. Asserimus autem usum vtriusque partis, ad vniuersam Ecclesiam pertinere, sicut Christus inquit, Bibite ex hoc omnes. Et Paulus scribens ad totam Ecclesiam Corinthiorum, verba Christi repetit. Constat etiam primitiuam Ecclesiam vtraque parte Sacramenti

uenti vsum esse. Cyprianus multis in locis testatur, populo sanguinem Christi datum esse, ut ad Cornelium Papam scribens: Quemodo docemus aut prouocamus eos, in confessione Christi sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus? Aut quemodo ad Martyrij poculum idoneos facimus, si non eos prius in Ecclesia ad bibendum poculum Domini, iure communicationis admittimus? Et Hieronymus inquit: Sacerdotes Eucharistiae ministrant, & sanguinem Christi populis diuidant. Idem apparet in historia Theodosij excommunicati ab Ambrosio, Hister: Ecclesi: libro 9. cap: 13. Denique in Decretis habetur insignis Canon Gelasii, de Consecra: distinct: 2. precipientis, ne sacrilegium committatur in mutilanda institutione Christi. Canone, Conperimus autem quod quidam &c. Item Calixtus distin: 2. Canone, Peracta consecratione &c. Cum igitur verba filij Dei, & exempla veteris Ecclesiae reseruntur, utranque partem Sacramenti datam esse communicantibus, Sacerdotibus & Laicis, non possumus sine periculo animarum, ab institutione Christi declinare.

Porro quod dicimus in definitione, post recitationem verborum, in coena Domini nobis cum pane & vino, verum Christi corpus & sanguinem exhiberi, duplici de causa facimus. Primum, ut inter nostram confessionem distinguamus, & eorum, qui dicunt, panem post consecrationem inire naturam & conditiones corporis Christi, quod vilitate vocant transubstantiationem, vel annihilationem panis, manentibus accidentibus sine subiecto. Contra eorum opinionem aperte fatemur, materiam panis nulli alterationi subiectam esse, etiam post consecrationem, sed manere Elementa in sacra Coena, & tamen reuera cum illis visibilibus elementis, nobis verum corpus Christi & sanguinem

nem dispensari, idēq. omnipotentia verbi: Accipite, edite,
hoc est corpus meum: Atq. hac causa est, cur Paulus
hanc sacram coenam, nunc panem & vinum, item corpus
& sanguinem Domini, mutatis subinde vocabulis nomi-
net, & Irenaeus ex duabus rebus *ἄχαισται* constare affir-
mat, terrena & coelesti, id est, elementis visibilibus, dein-
de corpore & sanguine Domini invisibilibus. Hanc eti-
am ob causam vtimur in Ecclesiis nostris his formis loquen-
di, in pane, sub pane, cum pane, ne auditores delabantur
in eam opinionem, quasi substantia panis annihilaretur, ma-
nentibus solis accidentibus, Quae phrasēs apud patres, vt
Tertullianum, Epiphanium quoq. reperiuntur, sicut &
Augustinus inquit, Hoc accipite in pane, quod pependit in
cruce, hoc accipite in calice, quod effusum est de Christi
latere.

Neq. vero hanc vni tribuimus recitationi verborum,
tanquam incantationi magicæ, sicut falso accusamur à Sa-
cramentarijs, sed omnipotenti voluntati Filij Dei. Fate-
mur autem, in coena Domini verborum recitationem non
debere omitti, propter graues causas. Primum, quia, vt
inquit Augustinus, Sacramenta conficiuntur in verbo cre-
atoris: ideo certum est, non esse ibi Sacramentum vbi ver-
ba desunt. Secundo, vt intelligat rudis populus, hanc sa-
cram actionem non esse figmentum, humana audacia ex-
cogitatum, sed à Filio Dei institutam. Tertio, vt intelli-
gat, non solum, quantum sit quod hic illi datur pignus sa-
lutis, sed etiam vt assuefiat maiore cum humilitate & reue-
rentia accedere ad hoc sacrosanctum conuiuium. Et cer-
tum est ex multis testimonijs Patrum in Ecclesia, semper
his de causis obseruatam esse consuetudinem recitationis
verborum Coenae Domini, sicut etiam Chrysostomus in-
quit, in Homilia de prodicione Iudae: Et nunc presto est
Christus

Chr
secre
oper
adm
nosse
etiam
tam
& sa
esse d
uerfa
lo de
rate i

D
ne D
quar
sumu
ones
ment
lant, n
bent e
bro A
tam e
malign
nis, m
na, dic
citer
& in
Sec
nem s
cum e
Ac fa

Christus, qui illam ornavit mensam, ipse istam quoque consecrat, Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute operantur & gratia. Et Iustii: in Apologia maiore. Quem admodum per verbum Dei caro Iesus Christus servator noster, carnem & sanguinem pro salute nostra habuit, sic etiam per verbum preceationis & gratiarum actionis sacram ab ipso alimoniam, quae mutata nutrit carnes nostras, & sanguinem, illius incarnati Iesu carnem & sanguinem esse didicimus. Hæc cum ita se habeant, immerito ab adversarijs accusamur, quasi incantationibus Christum cælo detrahere, & corruptibilibus elementis humana temeritate includere conemur.

De modo vero quo Elementa cum corpore & sanguine Domini copulantur, nihil ex iudicio rationis humanae quarimus: utcumque enim scrutemur, nihil certi eruere possumus, nisi quod verba filij Dei sonant: Reliqua sunt opiniones philosophicæ & periculosa. Hinc sancti patres sumentes occasionem, hanc coenam sæpe mysterium appellant, non respectu verbi Dei, sed rationis nostræ. Prohibent etiam hanc otiosam curiositatem, ut Epiphanius in libro Anchorate inquit, hanc subtilitatem soli Deo cognitam esse, ipsique in omnibus vera dicenti absque curiositate & malignitate credendum esse. Et Cyrillus in 6. cap: Icanis, modum inquirendæ præsentia corporis Christi in coena, dicit Iudaicum esse, & extremi supplicij causam. Simpliciter itaque mentem & oculos in verba filij Dei defigimus, & in his pie acquiescimus.

Secundo, neque vero à solis Papistis nostram confessionem seiunctam esse volumus, sed & à Sacramentarijs, cum quibus nobis præcipua in hoc articulo dimicatio est. Ac fatemur nos ex animo detestari perniciosum dogma

B 3 eorum,

eorum, qui superba ratione excoecati, Filium Dei mendacem facere volentes, negant post verborum recitationem seu consecrationem, in Coena cum pane & vino exhiberi verum & substantiale corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, & affirmant filium Dei non reipsa & substantialiter, sed virtute, efficacia, seu spiritualiter tantum praesentem adesse, nec ore corpus & sanguinem ipsius sumi, sed hinc & spiritualiter tantum. Horum plausibilis error, etsi ante annos 520. cum authore suo Berengario & aliis sepe damnatus sit, tamen impellente Sathana per inquietos & superbos spiritus, cum maxima & miseranda Ecclesiarum distractione renovatur. Ac praecipue dolemus, vicinos nostros, oblitos suae pristinae sinceritatis, eodem errore infectos, vicinas etiam Ecclesias commaculare. Qui etsi astute videri velint, quasi diuersa loquantur cum prioribus Sacramentarijs, tamen plane eadem sentiunt & docent, Id quod ex illorum scriptis iam per triennium sparsis manifeste videtur. Docent namque tumidi isti spiritus, externa Elementa in sumptione Sacramentali, symbola esse absentis Christi, neque cum his substantialiter exhiberi corpus & sanguinem Domini. Deinde affirmare nituntur, coenam Domini ad solos pios ac minime ad impios pertinere. Nos ergo, quamuis verbalem digladiationem aduersus obstinatos hypocritas non instituerimus: Tamen quia iussi sumus super hac controuersia nostram sententiam, quam publice Ecclesijs nostris promulgamus, exponere, eam pro menitura doni nobis diuinitus concessi, simplicissimam damus.

Pro illustriori autem declaratione totius controuersiae, duplicem manducationem corporis Christi in scripturis proponi fatemur, vnam spirituales, alteram sacramentalem, ut vocant. Spirituales, est applicatio beneficiorum Filij Dei, quae fit per fidem. Haec omnium horarum & memento-
rum esse

rum esse debet, semper enim siue in carcere, siue in solitudi-
ne, siue in periculo maris, omnium hominum consolatione
destitutis, ad hanc spiritualem mensam, tanquam sacram
anchoram confugiendum est. De hac loquitur Christus
Ioan. 6. Paulus 1 Corinth: 10. Comederunt omnes ean-
dem escam spiritualem. Item Augustin: contra Caper: lo-
quens: Vt quid ventrem & dentem paras? Crede, & man-
ducalli. Altera est manducatio Sacramentalis, quando iux-
ta institutionem filij Dei sacramento vtentes, cum pane &
vino, iuxta verbum Domini: Accipite, manducate, ve-
rum eius corpus & sanguinem vere & substantialiter præ-
sentia, modo, qui ipsi soli est cognitus, accipiunt. Quæ
manducatio, quia in congressibus publicis fieri debet, non
potest esse omnium temporum & horarum, & tamen fre-
quens vsus eius esse debet in Ecclesia, sicut Paulus inquit:
quotiescunq; &c. De hac loquuntur tres alij Euangelistæ
& Apostolus Paulus, cum institutionem coenæ descri-
bunt, quod sic probamus. Tres Euangelistæ cum Paulo
loquuntur de tali manducatione corporis Christi, cum qua
stare possunt mors & exitium æternum, quia multi com-
municantium ad iudicium manducant & bibunt, iuxta
Pauli dictum, qui edit & bibit indignè, iudicium sibi edit
& bibit, non dñudicans corpus Domini. Cum manduca-
tione autem, de qua Ioannes 6. capi: loquitur, non potest
stare exitium æternum, inquit enim: Qui edit carnem me-
am, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.
Item, Si quis ederit de hoc pane, viuet in æternum. Cum
ergo diuersæ sint manducationes apud Ioannem & reliquos
Euangelistas & Paulum, non debent manducationes istæ
confundi, & series rerum gestarum euincit, quod non pos-
sint ad sacram Synaxin, quæ aliquanto post instituta est, ac-
comodari, quæ Ioannis 6. de manducatione & bibitione
dicuntur,

dicuntur, nec refert quod auctoritatem Augustini allegant,
qui etiam cap: Ioannis 6. ad coenam Domini accomoda-
rit. Nam ipsemet August: aliquot in locis subter scripta sua
approbari, quatenus cum scripturis canonicis consentiunt.

Nostra ergo confessio hoc continet, externam actionem
siue oris manducationem necessariam esse, & simul in ver-
bis Christi contineri. Cum enim dicit: accipite, manduca-
te, vult vt hæc verba imperatiua non transiliamus, sed ore
etiam corporali Eucharistiam duplici materia consistantem,
terrena & coelesti, accipiamus. Deinde adiungit & alia
verba, quæ spiritualem manducationem in nobis excitare
& confirmare debent. Hæc nimirum, quod pro vobis tra-
ditur. Item, Qui pro vobis & pro multis effunditur, in re-
missionem peccatorum. Item, Mortem Domini annunci-
abitis, donec veniat. Sic ergo applicamus verba institu-
tionis, vt vtrique manducationi, tam Sacramentali quam
spirituali, quod suum est, tribuatur, & neutram ab alteru-
tra excludi patiamur. Sicut enim externa manducatio sine
spirituali non solum non prodest, sed etiam obest: Ita hæc
sine externa apud Sacramenti contemptores non operatur.
Hoc autem semper addimus, nos Sacramentalem mandu-
cationem non in vacuis Symbolis absentis Christi, hoc est,
in pane & vino statuere, sicut Sacramentarij faciunt, sed in
vera substantiali & reali præsentia corporis & sanguinis filij
Dei, sicut ipse inquit, Hoc est corpus meum, quod pro
vobis datur.

Hanc simplicem verborum coenæ Dominicæ sententiam
& *τὸ πᾶσι* confirmamus: Primum à consensu Evangelista-
rum, Credimus enim, filium Dei, postremo vitæ suæ tem-
pore & in testamento suo non lusisse verborum ambigui-
tibus, nec pomum *ἑίδω* aut Sphynxis ænigmata Ec-
clesiæ suæ obijcere voluisse. Ideoque tres Evangelistæ omni-
bus voca-

lis vocabulis figurarum, signorum, symbolorum, &c. vno ore fatentur, verum corpus & sanguinem illic exhiberi, non figuratum, allegoricum, aut symbolicum, sed illud ipsum corpus, quod pro nobis in mortem datum est, eum ipsum sanguinem, qui in remissionem peccatorum nostrorum effusus est. Quod, si aliter intelligendum fuisset, quã verba sonant, ipsemet filius Dei omniscius, verum intellectum proculdubio Apostolis aperuisset, sicut aliàs sepe dubitantes in viam reuocat: Aut Spiritus sanctus, cum Apostolos in omnem veritatem duxerit, ipsis etiam in hoc articulo, nativam sententiam verborum ostensurus fuisset: Quod cum nusquam factum sit, non dubitamus hanc fuisse mentem Christi, quam aperta verba sonant.

Euangelistus, tanquam fidelem *παράστατον*, addimus Paulum, qui inquit: Poculum benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Panis quem frangimus, &c. In quibus vocabulum *κοινωνία*, non de communicatione beneficiorum Christi proprie, sed de comunione, qua corpus & sanguinem Christi, verè & substantialiter presentia, cum Elementis visibilibus, invisibiliter tamen accipimus. Non quidem vt Capernaïtae imaginabantur, Christi enim corpus cum sit incorruptibile, etiam sumptum intra nos non corrumpitur, alteratur, aut digeritur: sed nos potius assidue alterat, Animum quidem ad iustitiam, Corpus autem ad spem immortalitatis, sicut & Ecclesia cecinit. Sumit vnus, sumunt mille, quantum isti tantum ille, nec sumptus consumitur.

Tertium argumentum sumimus ex dicto Pauli, 1. Corinth: 11. Probet autem seipsum homo: vbi Paulus non semel poenam denunciat indigne sumentibus hanc coenam, & pronunciat eos reos fieri, non panis & vini, sed corporis & sanguinis Domini. Esset autem contra aeternam iusti-

tiam Dei, damnare hominem propter rem aliquam, cuius
vltus nunq̄ ad ipsum peruenerit. Cum autem impios dam-
nari affirmet, propter abusum corporis & sanguinis Domi-
ni: Sequitur verè illic eadem bona sumentibus exhiberi.

Et si autem meritò omnes p̄i acquiescere debeant in ver-
bis filij Dei, nec testimonia humana requirere, sicut inquit
Ioan: 1. cap. 5. Si hominis testimonium accipimus, testi-
monium Dei manus est, qui enim non credit Deo, menda-
cem facit eum: Voluimus tamen addere vnum vel alterum
testimonium patrum, qui post tempora Apostolorum præ-
cipue gubernarunt Ecclesiam Christi, vt conspicuum sit,
doctrinam nostram non esse recens figmentum, sed consen-
sum veræ & Catholicæ Ecclesiæ, omnium temporum.

Primus & antiquissimus scriptor Ecclesiasticus est Ire-
næus, discipulus Polycarpi, instituti in schola Ioannis Euan-
gelistæ: Is lib: 4. contra Valentinum ratiocinatur, carnem
nostram non posse prorsus perire, quia corpore Christi nu-
tritur, verba hæc sunt. Quomodo autem rursus dicitur,
carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam,
quæ à corpore & sanguine Domini alitur: Et paulo post.
Quemadmodum qui est à terra panis, percipiens vocatio-
nem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia ex
duabus rebus consistens, terrena & cœlesti: Sic & corpo-
ra nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corrupti-
bilia &c.

Hilarius lib: 8. de Trinitate. De veritate corporis &
sanguinis Christi, nullus ambigendi locus: Nunc enim &
ipsius Domini professione, & fide nostra, caro est & verè
sanguis est, & hæc accepta & hausta id efficiunt, vt & nos
in Christo, & Christus in nobis sit. In hanc sententiam plu-
ra dicit eodem libro. Athanasius super 10. cap: Epist: ad
Corinth: Sanguis iste, qui calice continetur, est qui de late-
re Christi

re Christi profluxit, hunc, ipsi cum sumimus, participa-
mus & Christo coniungimur. Non igitur vos pudet, o
Corinthij, cum ad Idolorum calicem decurritis, ab hoc po-
culo, quod vos ab Idolis liberauit.

Ambrosius affirmat panem hunc, qui de altari sumitur,
esse illum panem, qui per Spiritum sanctum, in utero bea-
tae Mariae virginis, formatus sit, & postea crucifixus. Ve-
tat etiam quæri ordinem naturæ in eo corpore, quod præ-
ter naturam conceptum est.

Augustinus Epistola 1. 8. Liquido apparet, quando pri-
mum acceperunt discipuli corpus & sanguinem Domini,
non eos accepisse ieiunos, sed Spiritui sancto placuit, vt in
honorem tantæ Sacramenti, prius corpus Domini ingrede-
retur os Christiani, quam alij cibi. Idem ad Bonifaci: Epi-
sto: 23. Sacramentum corporis Christi, est corpus Christi
& sanguis Christi. Idem lib: 3. de Trinitate, cap: 4. Cor-
pus & sanguis Christi illud est, quod ex fructibus terræ ac-
ceptum, & prece mystica consecratum, vtile sumimus ad
salutem spiritualem, in memoriam Dominicæ passionis, pro
nobis. Dominus noster Iesus, commendauit nobis cor-
pus & sanguinem suum, de eiusmodi rebus, quæ multæ
ad vnam trahuntur. Idem in sermone de Temp: 205. Vide-
te fratres charissimi, si iustum est, vt ex ore Christianorū,
vbi Christi corpus ingreditur, luxuriosum canticum, qua-
si venenum Diaboli proferatur, &c.

In hanc sententiam plura reperiuntur, cum apud alios scri-
ptores; tum præcipue Augustinum. Ex his testimonijs
perspicuum est, quid verus & purior Ecclesia, post tempo-
ra Apostolorum, de hac sacra cœna crediderit & decuerit.
Etsi autem reperiantur quædam obscurius dicta apud Au-
gustinum & sequentes: Tamen cum fideliter totum cor-
pus doctrinæ inspicitur, conferuntur integræ non mutilatæ

sententiae, consideratur intentio auctoris, manifestum est Augustinum in hoc articulo fortiter nobiscum stare, contra Sacramentarios. Deinde, etsi vel ipse vel alius quisque affirmaret contra manifesta verba scripturae, non recedendum est à verbo Dei propter opiniones hominum: Certiora enim sunt quae de ore Domini procedunt, quam omnes argutiae ingenij humani, quae ex philosophia, etiam non satis intellecta, aut dictis Patrum plerumque male detortis, proferuntur.

Manifestum est D. Augusti: facile omnium Ecclesiasticorum Scriptorum Principem, habuisse suos nauos, & errorum aliorum semina vel sparsisse, vel etiam ab alijs sparsa, in consuetudine confirmasse. Nolumus itaque illius auctoritate plus obstringi, quam filij Dei, nec cuiusquam testimonijs tribuere eum honorem, quem verbo Dei, & canonicis scripturis debemus, sicut & ipse Augustinus pie aliquoties admonet. Haec de substantia coenae Domini diximus.

Alterum membrum, de quo inter nos & Sacramentarios dimicatur, hoc est: Quod docent isti sublimes spiritus, hoc Sacramentum ad solos pios & minime ad impios pertinere, quod tamen Dominus pro tota Ecclesia instituit, cui certe multi mali admixti sunt, id quod & in Paulo videre est, ubi tota Ecclesia Corinthiorum vsa est integro Sacramento, licet aliqui in ea fuerint etiam externis criminibus obnoxij, sicut testatur: Propter hoc, inquit, multi sunt inter vos imbecilles, multi etiam obdormierunt, & tamen eos communiter hac sacra Coena vti voluit. Sic cum tota Ecclesia quotidie orat, Dimitte nobis debita nostra, ingenuè fatetur, se multis peccatis pollutam, ideoque gratia Dei indignam esse, & tamen praecipit Christus, ut hoc Sacramento vtatur. Agit enim Deus nobiscum, non pro nostra dignitate, sed pro necessitate & sua infinita misericordia.

Nostra

No
talem
exhibe
tam p
quod q
accipiar
lij sicut o
riter ad
mo, &
pus fuit
tus alic
Testi
gustinu
Diabol
innocen
Porro p
corpus
Christi.
buccella
male acc
quisque su
quia ipse
pit, nihil
minus e
digne ed
totum a
& sang
& mult
edamus.
peccator
cacia. &
Quar

Nostra ergo confessio hæc est, externam vel Sacramentalem manducationem, in qua, cum elementis visibilibus, exhibentur corpus & sanguis Domini, communem esse tam pijs quam impijs in Ecclesia, sed nostra culpa fieri, quod quidam digne ad vitam, quidam indigne ad mortem accipiant, sicut et de Euangelio Apostolus inquit: Quod alijs sit odor uitæ in uitam, alijs in mortem. Ideo Paulus seueriter admonet totam Ecclesiam: Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat. &c. Qua admonitione nihil opus fuisset, si impij non acciperent corpus Domini. Nam iustus alicuius bonæ rei imputat nemini, nisi re bona abutenti.

Testimonia de hac nostra confessione manifesta sunt. Augustinus Epistola 102. inquit: Tolerat Dominus Iudam, Diabolum, furem & venditorem suum, sinit accipere inter innocentes discipulos, quod fideles norunt precium nostrum. Porro precium nostrum non est panis & vinum, sed ipsum corpus & sanguis immaculati agni, Domini nostri Iesu Christi. Idem lib: 5. contra Donatistas: Sicut Iudas, cui buccellam tradidit Dominus, non malum accipiendo, sed male accipiendo, locum in se Diabolo præbuit: Sic indignè quisq; sumens Dominicum Sacramentum, non efficit, ut quia ipse malus, malum sit, aut quia non ad salutem accepit, nihil acceperit. Corpus enim & sanguis Domini, nihil minus erat etiam illis, quibus dicebat Apostolus: Qui indignè edit &c. Idem super Iannem tractatu 28. Hoc ergo totum ad hoc nobis valeat Dilectissimi, ut carnem Christi & sanguinem, non edamus tantum in Sacramento, quod & multi mali faciunt, sed vsq; ad participationem spiritus edamus. Gregorius Dialogo 4. Est quidem (inquit) in peccatoribus vera caro Christi, sed essentia, non salubri efficacia. &c.

Quanquam autem internam spiritualem cõmunionem

non assequuntur, nec fructum eius percipiunt: Non ideo tamen, quia spirituali communione carent, non integrum & verum accipiunt Sacramentum. Quemadmodum enim de integritate Sacramenti nihil decedit, propter indignitate in persone administrantis: Ita nec sumentis indignitas evertit ordinationem filii Dei, hoc est, ipsam sumptionem corporis & sanguinis. Præterea, non bene procedit argumentum, ab abusu rei, ad destructionem substantiæ, negativè.

Porro dictum Augusti: tractatu 59, quod hic præcipue opponunt: Scit Dominus quos ad societatem beatitudinis huius elegerit &c. verum est, dummodo dextrè intelligatur. Cum enim corpus Christi, ut testatur Cyrillus, sit corpus vitæ per se, pie utentibus, exitio esse non potest, quin imo nutrit animas, & sui participatione, ad immortalitatem perducit corpora. Per accidens vero fit, quod quibusdam sit exitio, quia indigne sumunt, non dijudicantes corpus Domini à communibus cibis. Hanc interpretationem veram esse, agnoscit ipsemet Augustus: in lib: de poenitentia, cum inquit: Caro Christi quibusdam ad exitium est, sicut exitit Iudæ, quibusdam vero ad vitam: Non eò exitio exitit Iudæ, quia malum erat, sed quia malus Iudas bonum male accepit. Et extat apud eundem Augustus: venusta similitudo, sic enim inquit: Baptismus est Sacramentum novæ vitæ, ac salutis æternæ, quem multi habent, non ad vitam, sed ad poenam æternam, non bene utentes tanto bono. Ita etiam infideles & indigni de mensa Domini, non manducant ac bibunt vitam, sed iudicium: Tamen accipiunt verum Sacramentum, hoc est, corpus & sanguinem Domini, quæ in Sacramento Cæne, cum pane & vino dispensantur. Fides enim nostra non facit Evangelium aut Sacramenta, sed fides credit Evangelio, & salubriter utitur sacramentis. Ideo inquit Augustus: Accedat, credat, incorporetur,

por
ne
suu
men
de al
breu
O
sed e
tanto
mon
Han
re ser
ctum
um o
tum,
cunq
tamen
Nec
lus
don
ritu
re e
ben
pro
suu
Hoc e
in ver
ta ater
supra
Ut
doceri
lutione

portetur, & viuificetur. Sicut igitur cœcus, sua priuatione non destruit substantiam Solis, sic à Deo per verbum suum conditi & ordinati, vt luceat: Ira nec infidelitas sumentis, euertit ordinem immutabilem filij Dei. Atq; hæc de altera parte controuersia, inter nos & Sacramentarios breuiter dicta sint.

Quia vero non tantum de substantia Coenæ Domini, sed etiam de vero vsu, homines recte insituendi sunt, vt tanto bono salubriter vti discant, diligenter propinimus ad monitionem Pauli: Probet autem seipsum homo: &c. Hanc autem probationem, duabus præcipue rebus consistere sentimus. Primum requirimus, vt accessuri ad hoc sanctum conuiuium, vere agnoscant sua peccata, quibus Deum offenderunt, & de his serio doleant, habeantq; propositum, se adiuuante Deo, deinceps vitaturos peccata. Qui cumq; enim intelligunt, se contra conscientiam peccasse, neq; tamen vitam emendare statuunt, sumunt sibi ad iudicium: Nec admittimus polutos manifestis criminibus, quæ Paulus enumerat ad Gal: 5. Manifesta sunt opera carnis &c. donec emendationem vitæ polliceantur. Secundo, requiritur vera fides, non tantum vt credamus, in hac coena vere exhiberi corpus & sanguinem Domini, sed ea, quæ beneficium nobis hoc applicat, vt statuamus, filium Dei pro nobis, corpus suum dedisse in mortem, & sanguinem suum in remissionem peccatorum nostrorum effudisse. Hoc cum credimus, vere communicantur ea bona, quæ in verbis coenæ promittuntur, remissio peccatorum & vita aeterna. Atq; hæc fides est spiritualis manducatio, de qua supra diximus.

Vt autem populus commodius de hac præparatione edoceri possit, retinemus in Ecclesijs nostris priuatam absolutionem, sine qua neminem ad sacram coenam admittimus.

mus. Neq; ideo hanc plam consuetudinem conseruamus, vt conscientias excarnificemus, enumeratione singulorum peccatorum: Sed vt profectum verbi apud auditores videamus, et scrupulos conscientiarum commodius per verbum Domini eximere possimus. Deinde admonemus Ecclesiam, vt magna reuerentia, & pia humilitate, hoc pio Sacramento vtatur. Etsi enim scimus, veram rationem probandi se non consistere in decora gestuum moderatione, quod & hypocritæ facere possunt: tamen vbi homo vere credit, in hoc Sacramento presentem esse filium Dei, adeoq; totam Trinitatem, impossibile est, vt non vultu & omnibus gestibus, pietatem & reuerentiam animi sui, in hac sacra actione declaret.

Fines Coenæ Domini plures enumerari possunt, hi tamen præcipui: Primus, est confirmatio fidei, quæ oritur ex agnitione beneficiorum Christi & misericordiæ Dei, recipientis nos propter filium mediatorem.

Secundus, est gratiarum actio, celebrans beneficia, quæ à Christo in nos sunt collata.

Tertius, est admonitio de mutuo inter nos amore, & multorum inter nos efficiorum coniunctione, membra enim sumus inuicem, eodemq; cibo & potu vtimur.

Quartus, testimonium confessionis, discernens pios ab alijs teñis, quas Deus odit & detestatur: Si quis plures minus principales addere velit, non pungamus.

Postremo, testatum volumus, coram Deo & tota Ecclesia, nos vere et ex animo odisse omnes errores & abusus, pugnantes cum institutione & verbis filij Dei, quales sunt, profanatio papistica coenæ Domini in missis funebribus et venalibus, transubstantiatio, circumgestiatio in pompis & processionibus, adoratio panis Idolatrica, Item sacrilegium

gium
est en
paulo
temp
cat ap
cile cr
vt pia
At
crofa
simi S
tates
doctis
reuera
ter sig
rum c
To In
am Co
ad h
quo
& a
à vox
cun
tire

gium, quo vnam partem cœnæ Laicis adimunt. Deinde est error Sacramentariorum & Anabaptistarum, de quo paulo ante diximus, qui quantum Epicureismum & contemptum totius Christianæ religionis de die in diem inducat apud promiscuam plebem, nec nobis dictu, nec alijs facile creditu est. Dominus eos aliquando reducat, & faxit, vt pia tandem concordia Ecclesijs suis restituatur.

Atq; hæc est breuis summa confessionis nostræ de hac sacrosanctâ cœna Domini, quam iuxta voluntatem Illustrissimi & Clementissimi Principis ac Domini nostri, ad pietates vestras scribere voluimus. Caterum sicubi vestris doctissimis auribus non ut par est satisfactum fuerit, (sicut reuera tenuitatem ingenij nostri fatemur) tamen reuenter significamus, nos ad apologiam Clarissimorum virorum confugere, qui AVGVSTAE, CAROLO QVINTO Imperatori, in confessu omnium ordinum Imperij, suam Confessionem puram & incorruptam exhibuerunt, & ad libros Reuerendi patris D. MARTINI LVTHERI, quos ille contra Sacramentarios publicauit. Hos amamus & amplectimur, non tam propter autorem, quam propter ἀναλογίαν fidei, quia Canonicis scriptis conformes sunt, cum quibus & doctrinam vestrarum Ecclesiarum consentire non dubitamus,

D Prope

PROPOSITIONES

DE COENA DOMINI, PRO-

POSITAE IN MEDYES A PASTORI-

bus Saxonicarum Ecclesiarum, & Hungari-

carum cum his coniunctarum, in Transylvania.

Anno M D LXI. VI Febr.

Ingenuè fatemur, nos ex animo dolere turbas istas, quæ de venerabili Sacramento in Ecclesijs motæ sunt. Videmus enim non solum animos docentium, sed & auditorum hac occasione mire exacerbari, fidem & invocationem multorum labefactari, summum contemptum veræ religionis & Sacramentorum in infinitum augeri, hostes denique Evangelij ex his intestinis nostris dissidijs multum animari & triumphare. Hæc mala deploramus, & quantum in nobis est, nihil magis cupimus, quam piam & salutarem concordiam in Deo, qua cum hæctenus propter odium Sathane, & multorum inquietos animos, nobis frui non datum sit, non potuimus salua conscientia, in gratiam ullius hominis, à manifestis verbis filij Dei recedere: ita enim amicitia cum hominibus colenda est, ne interea falsis opinionibus applaudamus. Cum igitur confessio veræ doctrinæ hoc tempore præcipue necessaria sit, has propositiones pio studio pacis conscripsimus, continentes summam doctrinæ de venerabili Eucharistia, quam cum hæctenus ut veram, ex verbo Dei desumptam, & ab Ecclesia orthodoxa approbaram, gregi nostræ fidei commisso proposuerimus: volumus in eadem, Deo duce, & in posterum constanter perseverare.

Fatemur

I.

Fatemur Cœnam Domini esse actionem sacram, à Christo in vltima cœna institutam, in qua post integram recitationem verborum, nobis cum pane & vino vere & substantialiter exhibet suum corpus manducandum, & sanguinem bibendum, in eum finem, vt in nobis exuscitet memoriam salutiferæ suæ passionis, fidemq; accendat, qua certo statuamus, illum velle nobis vniri, peccata remittere, & ad æternam vitam resuscitare.

II.

Hæc Cœna varijs appellationibus nominatur in scriptis Patrum, nunc enim Eucharistiam, nunc sacram Synaxin, nunc item *ἀγάπην* vocarunt, de quibus rixari nolumus. Non enim refert, quo nomine hanc sacram cœnam voceamus, dummodo institutionem filij Dei, & verum vsum retinere possimus.

III.

Autorem huius sacræ cœnæ credimus filium Dei, quod ideo scitu necessarium est, ne quis hominum sibi vsurpet eâ potestatem aliquid mutandi in testamento Christi. Gal: 3.

IIII.

Partes huius Sacramenti vsitato more numeramus tres, Verbum seu promissionem gratiæ, Elementum integrum panis & vini, cum corpore & sanguine Christi, Et expressum mandatum, in quo præcipitur, vt his elementis cum suo verbo vtamur. Si enim non accedat hoc mandatum, iam omnes incantationes, in quibus homines verbo Dei ab utuntur, item superstitiosæ consecrationes herbarum, salis, aquæ, quarum in papatu multæ fuerunt humana auctoritate conficiæ, Sacramenta vocabuntur.

1. Verbum
2. Panis, Vinum Corpus
3. Mandatum

V.

Duplex est huius Coenae materia: Vna externa, subie-
cta sensibus, ipsum videlicet elementum panis & vini. Al-
tera interna, Corpus & Sanguis Domini, quae filius Dei
copulat cum elementis, non vnione hypostatica, aut dura-
bili, sed conditionali, & Sacramentis conuenienti. Huic
sententiae adstipulantur S. Patres, vt Irenaeus & August:
cum ex duabus rebus Sacramentum consistere affirmant:
altera terrena, altera coelesti.

VI.

Deploramus multorum audaciam, qui propter vitanda
absurda rationis, discedunt a manifesto verbo, & plausibi-
les interpretationes comminiscuntur, sicut Papistae in arti-
culo Iustificacionis, & Zuingliani in hac sacratissima Coe-
na fecerunt. Nos autem captiuantes rationem in obsequi-
um Christi, & p̄p̄t̄or verborum Coenae ex animo amplecti-
mur, quae verba testantur non nuda et sola elementa sumi,
nec figuratum, significatum, aut allegoricum, aut imagina-
rium corpus, sed vnicum illud ac verissimum corpus, quod
filius Dei de carne Mariae virginis matris sanctificata as-
sumpsit, & verissimum cruorem, qui ex vulneribus eius
effluxit. Credimus enim filium Dei postremo vitae tempo-
re non luisse ambiguitatibus, nec poemum igitur Ecclesiae
suae obijcere voluisse.

VII.

Hanc sententiam veram esse multae circumstantiae testan-
tur: Pondera verborum Christi, Hoc est corpus meum.
Et in his summus Euangelistarum consensus, qui vno ore
fatentur verum corpus & sanguinem illic exhiberi. Dein-
de ratio temporis, quia certum est Christum, si vnquam
antea,

and
ita
tus
mu
tur
fiol
non
ta v

ne
cum
exh
mus
sum

hu
enim
aut
con
han
Dei
riof
sub
dice
Cyr
por
plic

antea, præcipue instante morte propriissimis verbis vsum, ira enim testamenti ratio requirebat. Insuper cum Spiritus sanctus Apostolos in omnem veritatem duxerit, credimus eum & in hoc articulo nativam sententiam manifestatum fuisse, sicut & Christus sæpe alias dubitantes Apostolos præoccupat & instruit, quod cum nusquam factum sit, non dubitemus hanc fuisse mentem Domini, quam aperta verba sonant.

VIII.

Formam Sacramenti huius ponimus integram actionem, sicut à Christo instituta est, in qua iuxta promissionem cum pane & vino copulata corpus & sanguinem Domini exhiberi, modo invisibili, atque rationi inperuestigabili credimus, non tantum fide & spiritu, sed etiam ore corporali sumenda.

IX.

Modum presentiae corporis & sanguinis Christi in coena, humana ratione inquirere, est in tenebris ambulare. Non enim adest Christus in coena modo visibili, contrectabili, aut iubiecto sensui & oculis hominis, sed coelesti & fidei conuenienti. Hinc sancti Patres sumentes occasionem, hanc coenam sæpe mysterium appellant, non respectu verbi Dei, sed rationis nostrae. Prohibent etiam hanc otiosam curiositatem, vt Epiphanius in libro Anachorato inquit, hanc subtilitatem soli Deo cognitam esse, ipsique in omnibus vera dicenti absque curiositate & malignitate credendum esse. Et Cyrillus in 6. cap: Iohannis: modum inquirendae praesentiae corporis Christi in Coena dicit Iudaicum esse, & extremi supplicij causam.

X.

Quoties igitur conscientia tua disputat & anxie quaerit quomodo in Coena corpus & sanguis Christi exhibeantur, cogites illud: Altiora te ne quaeris. Item, Scrutator maiestatis opprimetur à gloria. Non vageris extra verbum, sed dicta Evangelij tibi proponas, & filio Dei tribuas laudem veritatis, sicut Abraham fecit, qui contra spem in spem credidit. Haec cogitatio ad pietatem & tranquillitatem conscientiae plus prodeh, quam vana curiositate frustra se affligere.

XI.

Non solum autem de essentia Sacramenti docendi sunt homines, verumetiam vt hoc tanto beneficio ad salutem pie vti possint. Sciendum est igitur duplicem esse manducationem: Altera est externa vel Sacramentalis, communis tam pijs, quam impijs, in qua vna cum elementis visibilibus exhibentur ore corporali sumenda Corpus & Sanguis Domini, diuerso tamen effectui. Pij enim ad salutem aeternam, impij vero ad exitium sumunt. De hac loquitur textus: Accipite, comedite. Item, Bibite ex hoc omnes. Item Paulus: Indigne sumentes, iudicium sibi manducant & bibunt. Hilarius lib: 8. de Trinit: Haec accepta & hausta &c. Augustinus Epist: 118 ad Ianuarium: Placuit Spiritui sancto &c. Idem super Ioannem, Tractatu 27. Hoc ergo totum ad hoc nobis valeat dilectissimi, vt carnem & sanguinem Christi non edamus tantum in Sacramento, quod & multi mali faciunt. Idem in Sermone de Tempo: 205. Videte fratres charissimi, si iustum est, vt ex ore Christianorum, vbi corpus Christi ingreditur, luxuriosum canticum quasi venenum Diaboli proferatur. Ambrosius in Hist: Tripart: lib. 9. cap. 30.

XII.

*Quomodo huiusmodi manducatione suscipies sanctum
bonum corpus? Quia temeritate ore tuo periculosum
sanguinem proles perripis &c.*

p
no
du
qua
ritu
ti c
con
Pa
tua
Vt
De

F
& p
bene
prop
celeb
tius
rum
fessio
detel

Pu
abusu
in mi
cum
idolae
ysum

XII.

Altera species manducationis Spiritualis est, communis pijs veteris & noui Testamenti, sine qua prior non solum non prodest, sed etiam exitiosa est. Spiritualis autem manducatio, est applicatio effectuum & beneficiorum Christi, quæ fit per fidem, sicut autem externa manducatio sine spiritali nihil prodest: ita & hæc sine externa apud Sacramenti contemptores non operatur. De hac Christus Ioan: 6. concionatur, partim proprijs verbis, partim figuratis. Et Paulus 1. Corinth: 10. Comederunt eandem escam spiritalem &c. Item August: contra Capernaitas loquens, Vt quid ventrem & dentem paras, crede & manducasti. De vtraq; igitur Ecclesie diligenter instituendæ sunt.

XIII.

Fines cœnæ Domini plures numerari possunt. Primus & præcipuus est confirmatio fidei, quæ oritur ex agnitione beneficiorum Christi, & misericordiæ Dei, recipientis nos propter filium mediatorem. Secundus est gratiarum actio, celebrans beneficia, quæ à Christo in nos collata sunt. Tertius est admonitio de mutuo inter nos amore, & multorum officiorum coniunctione. Quartus, testimonium confessionis, discernens pios ab alijs seclis, quas Deus odit & detestatur.

XIIII.

Pugnant cum hac institutione Christi omnes errores & abusus, quales sunt: Prophanatio papistica cœnæ Domini, in missis funebribus & venalibus, Transsubstantiatio, Circumgestatio in pompis & processionibus, Adoratio panis idolatrica, cum nihil habeat rationem Sacramenti, extra usum à Christo institutum: Item Sacrilegium, quo vnam
partem